

Ján Johanides

Strah pred prostori

Najbrž deset do devetih, po moji uri, ki mi za nekaj minut prehiteva že šest let – šest let v Bratislavi, zdaj pa tri mesece tukaj, v S. –, odkar sem odšel s policije, ker sem se odločil za svoj sedanjí črno-beli poklic, v katerem so tudi bela polja na šahovnici skoraj vedno siva kot pepel, na zvoniku cerkve sv. Frančiška Asiškega je pravkar odbilo dvajset petinštirideset, ko mi je Betka iz moje pisarne (Betka, snemalka, odpuščena s televizije z drugimi zaposlenimi, razrešenimi iz naslova tako imenovanih varčevalnih ukrepov) prinesla devet najbolj svežih, barvnih fotografij oglaševalskega fotomodela, devet fotografskih povečav Aleksandre Cíferske, rojene Rubačove, sicer povprečne akademske slikarke, lagodno bogateče na račun svojega telesa in slik, polnih šopkov, tihožitij in krajin, izjemno bistrourne in gostoljubne akademske slikarke, znane tudi po pogosto povedanem izreku: "Tudi drek pri priči zgleda veličastno, če ga daš v odlični okvir," lastnice obnovljene secesijske vile in avtomobila najnovejše serije modelov Seat Cordoba, edine hčere še ohranjene in negovane, a že v jesen prevešene pravnice,

Ján Johanides (1934–2008) je eden največjih slovaških pisateljev 20. stoletja, mojster psihološke pripovedi krajših proznih oblik. Študiral je zgodovino, umetnostno zgodovino in estetiko, a je bil s fakultete iz političnih razlogov izključen. Od l. 1965 večidel svobodni pisatelj. Njegov nagrajeni prvenec petih novel *Súkromie* (Intima, 1963) z vplivom francoskega eksistencializma in novega romana pomeni velik formalno-tematski odklon od tedaj prevladujoče metode socrealizma v slovaški prozi, ki jo s tem priključi sodobnim evropskim tokovom. V času demokratizacije 60. let izda dve knjigi, zaznamovani z absurdnimi prvinami, po sovjetski okupaciji dobi prepoved objavljania. Nova dela izidejo konec 70. let in v 80. letih, ko prejme tri literarne nagrade in naziv zaslužnega umetnika (1988). Sledi najbolj plodovito obdobje. Leta 2002 za novelo *Nepriestrelná žena* (Neprebojna ženska) prejme ugledno nagrado Dominika Tatarke in nagrado založbe Slovenský spisovateľ. O avtorjevem pomenu v nacionalni književnosti pričata prestižni nagradi Jána Johanidesa, ki se od l. 2010 na Slovaškem podelujeta za najboljše prozno delo preteklih dveh let in za najboljše prozno delo mladega avtorja do 35. leta.

nepremičninske posrednice in očeta inženirja, nekdanjega ministra, za povrh pa še pet naglo, v hipu s kolesa posnetih, a vendarle razmeroma uspelih utrinkov Aleksandrinega soproga, skoraj povsem belolasega enaintridesetletnega akademskega slikarja, ki se je le poredkoma kazal v javnosti v počitniškem mestecu pri Bratislavi, kjer sta se zakonca ustalila. Če je zapazil, da kdo motri njegovo hojo, se je pri priči ustavil in se z vso težo svojega visokega, postavnega telesa oprl na sprehajalno palico. Na največjih povečavah fotografij glave in trupa Gregorja Cíferskega do pasu, posnetih z različnih zornih kotov, v različni poletni svetlobi in z raznimi nameni, je videti osuplega, že kar šokiranega možakarja z nagubančenim in prepotenim obrazom, lepotca posebne vrste v bledi srajci – na mojo srečo –, v srajci s kratkimi rokavi, zaradi česar sem lahko opazil napete mišice na njegovih podlakteh, ki izražajo napor samoohranitvenega nagona. Stiskal je ročaj svoje palice, kot bi šlo za edino možno varovalo v danem trenutku: varovalo, nekaj takega kot pašček na derezah ali sedelni glavič na splašenem konju, ki se je strgal z uzde. Nihče izmed tistih, ki so ga poznali zgolj na videz, se ni spominjal, da bi ga že dobro leto poprej v javnosti enkrat samkrat videl brez palice. Sleherni, ki ga je slučajno opazil, je lahko potrdil, da je Cíferský venomer stopal previdno in polagoma, kot bi se postopoma trudil, da si razhodi, razgiba, razmiga gleženj, odrevenel po zlomu sklepa, ki se je zopet zarasel.

Prvega obiska gospe Rubačove pred dvema mesecema ni najavil telefonski klic. Prispela je z dragim, novim uradniškim kovčkom. Vkorakala je samozavestno kot vsaka nepristna plemenitašinja. Vstopila je počasi in lahno, imela je noge s precejšnjim nagibom narti – stopala je, kakor bi jo pete domala dvigale v zrak, morebiti se je svojčas učila hoje v baletni šoli ali pa je v internatu hodila s knjigami na glavi. Na njenem obličju je bila najizrazitejša vzvišena nedotakljivost. Pozdravila je bolj z nagibom glave kakor z razumljivim stavkom, čeravno ga je izrekla, me pogledala nezaupljivo, že kar neprijazno, zatem ošvrknila pisarno in se znova zazrla vame, kot bi še zmeraj kolebala, ali naj me nagovori, ali sem sploh prava oseba, na katero naj bi se obrnila. Pri tem je bila videti, kot bi želela kupiti neko blago in bi zatopljeno kolebala med dvema sorodnima izbira (še vedno nisem vstal s stola niti ji odgovoril na njen neslišni pozdrav). Videl sem, da je v veliko slabši koži, kot sem mislil sprva. Na njej sem zaznaval sprtost njenih trenutnih poglavitnih, a navzkrižnih občutkov, hromeč sram, ki ga je bržkone že od malega štela le za ponižujoč spodrseljaj, obenem pa sem ji v očeh začuda uziral tudi zlovoljen pasji srd, neprostovoljno ubogljivost psice, ki se zavoljo nekega prestopka boji tepeža svojega gospodarja.

Rubačová je stopila k mizi in med prste vzela sponko za papirje, ki je ležala poleg razrezanega jabolka. Opazil sem, kako ji udarci srca privzdigujejo tkanino bluze. Vstal sem in vprašal, koga išče. Ko je izgovorila moje ime, je povesila pogled kot šolarka, ki se mora opravičiti razredniku, čeprav ga še naprej prezira.

“Vašo pomoč potrebujem.” Je izjavila potih, vendar je njen šepet zvenel skrivnostno, kot bi tiho, a izrecno izrekala soglasje z nekim obglavljenjem, mirno, vendar odločno povelje za usmrtitev, ukaz, ki ga glasno ne želi slišati niti sama, prav zavoljo tega, ker si ga tako koprneče želi. “Vašo pomoč.” Je ponovila hripavo in hkrati tudi vztrajno.

“Vsi potrebujemo pomoč.” Sem poudaril z najprijaznejšim glasom, ki sem ga tedaj premogel, in se nalahno dotaknil njenega levega ramena, dojela je mojo kretnjo in se usedla na stol nasproti mene. Kovček pa odložila k nogam.

“Saj vi ste delali – primer gospe Sed’kovičove,” je govorila obotavljivo, skorajda s strahom. “Gotovo se tega primera dobro spominjate... Primer – ne vem, kako naj takšno stvar drugače pravilno imenujem. Gospa Sed’kovičová v Bratislavi je moja najboljša prijateljica, zato sem se odločila, da obiščem prav vas, čeprav je danes takih pisarn...” stavka ni dokončala, zgolj pogoltnila je slino in pri tem proizvedla zvok, kot bi požrla polno žlico jogurta. Čez hipec pa še zmeraj z vznemirjenim strahom, polnim nagle sape, dodala: “Ali sva tukaj – oprostite – na štiri oči? – Čisto sama?”

“Ja. Asistentka je trenutno pri pediatru. Ostali pa so na terenu.”

“Razumite me, prosim: tale stvar... stvar, glede katere vas potrebujem, je zelo kočljiva in ne bi rada...” je pravila Rubačová s tesnobo in obenem z brezobzirno vztrajnostjo, ki je sklenila, da zmaga.

“Razumem.” Odgovoril sem, vendar so moje nadaljnje besede zvene le hladno. “Moram pa vas opozoriti – in še enkrat opozoriti –, da sta moja asistentka in eventualno še en zaposleni – če bi ga denimo potreboval – zmeraj seznanjena s težavami, položaji, s katerimi se ukvarjam. Nimam šest oči in tako naprej. Sam stvarem ne bi bil kos. Nemogoče. Vzemite, prosim, v zakup tudi te okoliščine, preden preideva k sami razpravi o vašem primeru. Vendarle morate brezpogojno vzeti v obzir tudi vso tehniko, s katero delamo – brez nje bi dandanes opleli.”

“Torej... se pravi – s tem bo seznanjenih več ljudi, kot sem predvidevala. – Razumem. – Samo... sodeč po besedah gospe Sed’kovičove, sem si obetala, da ste bolj galantni.” Govorila je počasi, z razločno zaznavnim prezirom.

“Ne gre mi samo za denar. Tega se, lepo prosim, zavedajte že na samem začetku.” Sem rekel razjarjeno in se takoj zatem že obvladal.

“Predstavljajte si operacijsko dvorano in v njej na mizi pacienta, nad njim pa kirurga. Nikogar drugega. Ali lahko kirurg začne operirati brez instrumentarke in drugih članov ekipe, ki jih potrebuje za operacijo? Kar čutim, kaj mi želite povedati: da moja služba ni primerljiva z dejavnostjo kirurga. Saj. Nekaj pa si zapomnite: moji ljudje so zavezani – mnogo bolj zavezani k molčečnosti kot kakšne medicinske sestre v bolnišnici.”

“Nisem vas hotela prizadeti. Seveda vse to razumem. Še predobro razumem. A kljub temu sem bila prepričana, da menda lahko... da bi menda lahko ta oreh izvrstno strli... kot se reče, na en mah – sami. Moj primer je veliko preprostejši od tistega zamotanega klobčiča gospe Sed'kovičove. Razumite, gospod doktor, publicitete okrog intimе svojih otrok ne bi preživela. Pozna nas, ne samo Aleksandro in Gregorja, marveč predvsem mojega moža – kopica ljudi po vsem Slovaškem. Da o novinarjih sploh ne govorim. Prav zato bi to za nas utegnila biti najhujša katastrofa.”

“V prvi vrsti moram vedeti, za kaj vam pravzaprav gre. Kaj je glavno gonilo te vaše težave. Šele potem se lahko izrečem. Prej vam niti ne morem potrditi, ali bi to vašo stvar lahko rešil čisto sam. Ne zahtevajte od mene vnaprej čeka, ki nima kritja.”

“Ampak gotovo vam je znano – gotovo vam je dobro znano, kdo je moj soprog: tako ali drugače na očeh javnosti. – Javna oseba. Zelo neljubo bi mi bilo, kratko malo ne bi preživela, če bi se na naju zopet spravili novinarji – tale današnja sodrga tako imenovanih demokratov v puberteti, ki so bolj kot ne klapa vaških pobov s spodnjega konca vasi, ki se hočejo ravsati s fanti z zgornjega konca, pri tem pa ne vidijo, da gre za njihove lastne očete.”

“Vam smem ponuditi kavo?”

“Hvala. Sem danes že dve. Mojih želodčnih razjed to nikakor ne poboža.” Prekrižala je svojo krasno levo nogo čez desno in se vzravnila. “Si bom pa zato, če dovolite, enega prižgala. Verjetno me je k temu navdahnili tudi vaš prazni in vrh vsega še čudovito pomiti pepelnik. Videti je, kot bi se nekdo pred eno samo uro zaobljubil, da nikdar več ne bo kadil.” Menda se je hotela iz srca nasmejati, a se je zgolj namuznila. “Omenila sem novinarje. Razumite: ko je bil moj soprog še minister – gotovo se spominjate tiste zadeve –, so ga mediji raztrgali zaradi tiste naftne afere...”

“Vem. Sem bral, draga gospa. Ampak pojdiva raje zdaj na vašo najnovejšo zadevo.” Sem poudaril nejevoljno.

“... zdaj ko je samo še poslanec, pa je enako: celotna opozicija išče neko našo vilo nekje globoko v gorah...” V gorah je izgovorila z nebrzdanim cviležem in hkrati šolarsko togoto, kakršna obhaja dekleta, ki odraščajo. In nadaljevala: “... v gorah, kjer naj bi se šel orgije z ženskami. On z ženskami...?!

On s svojim srcem...?! Vsaj dvajset kil bi se moral znebiti...! On s svojo prostato pred operacijo?! Že več tednov se počutim kot razkosan krap... kot kakšno ribje meso v slanici, ki se trese!” Na čelu ji je izstopil rahel pot. “Zdaj pa je pricurljalo na dan – ni še bilo v časopisu, ampak mogoče ste slišali – da je imel prste vmes pri eksploziji avta tistega neodvisnega poslanca...”

“Saj vas razumem, ampak pustimo to, to vendar ni težava, zaradi katere ste prišli k meni.”

“Gospa Sed’kovičová je o vas govorila zelo pohvalno. O vaši diskretnosti. Kajpada – zgolj na splošno. – Da se lahko na vas v vseh pogledih zanesem.”

Nisem se mogel znebiti občutka, da me obklada s prikritim posmehom, česar pa ji nisem dal vedeti, medtem ko je nadaljevala: “Resnično: selitev v takšno mestoce prinaša tisoč ugodnosti. Prebivaš praktično v Bratislavi, hkrati pa ne živiš v Bratislavi. In kdor te potrebuje, naj pride k tebi.” Zahihitala se je. “Že sedemindvajset let živiva tu. Enako sva svetovala hčeri in zetu. Idealno celo za njun posel: Bratislava le lučaj vstran in brezplačno kopanje! Ta jezera so res božanska! Vi pa imate okus kot mi! Ali ste s policije šli že takrat, ko je bil notranji minister Pittner?”

“Ne. Še v času prvega ministra. Mečiarja. Ko sem si zaželel, da bi bil zasebni detektiv, ko sem prebral prve detektivke, vendar,” sem se zasmejal, “sem naposled pristal na oddelku za psihologijo kot asistent, od tam pa...”

“Razumem.” (Prežal sem na odziv v njenem pogledu, ki pa je ostajal odsoten. Brez zanimanja. Kot bi o meni veliko vedela, zato trud, da bi ji prišel naproti s svojo trohico iskrenosti, ni prinašal pričakovane naklonjenosti.) “Razumem.” Nadaljevala je, kot bi osvojila točko v neki igri. “Majhna plača na oddelku in tako naprej – in tako ste se s pomočjo nekoga znašli pri bivši državni varnosti.” Njene oči so ostale ravnodušne, celo neizprosne, čeprav se je zopet nasmehnila. “Sanjalo se mi je o starih ponošenih zimskih plaščih. Morju plaščev. Mislim, da so bili vsi temni in oguljeni. Trume oguljenih plaščev – raztezali so se v daljavo – zdelo se mi je, da gre za breg neke čudne reke. Kaj naj to pomeni? Napaka, da kot psiholog ne znate tolmačiti sanj, predragi zdravnik!” Zahihitala se je kot barabin sredi jasnega počitniškega poletja pri babici pred kakšnim načrtovanim pobalinstvom in nadaljevala: “Vsaj eno cirkusantstvo v tem mestu, tako čudovito zaprašenem kot skutne palačinke s sladkorjem v prahu! Vsaj ena atrakcija: zasebna varnostna služba v počitniškem mestecu in vila bivšega ministra in dva umetnika v še eni vili – lep trikotnik!”

Razjezila me je njena predrzna in samozavestna vedrina, vendar sem se trudil, da bi moj glas ostal prijazen. Zdi se mi – mogoče se mi samo zdaj

tako dozdeva –, da sem spričo predrzne šaljivosti sogovornice pred njo počasi začeljal čutiti bolj bojazen kot spoštovanje.

“Zdaj pa bo res končno treba preiti k stvari,” sem rekel morda že s pretrdim in zanjo morebiti nepričakovanim glasom ter nadaljeval, naj mi končno razloži, zakaj je prišla.

Čez obraz Rudačove je spolzela rahla senca osuplosti. Nato si je z desnico počasi zdrsnila po čelu in zaprla dokaj polne, zgubane in nenaličene ustnice v barvi cvetov pljučnika, pri čemer me je obšel občutek, da se ji je podaljšala brada. Njen nepremični, a zdajci že presenečeni pogled se je obrnil proti meni in čez čas ustvaril vtis zbeganega in presunjenega pogleda človeka na bikoborbi, pogleda miške tujca, ki je prvič na *corridi*, osupel nad poblaznelostjo občinstva.

“Za otroke gre,” je spregovorila hripavo in začela trgati cvetke s španskega bezga v vazi ter jih metati v pepelnik. “Za moje otroke.” Znova me je ošinila z ostrim pogledom in me vprašala z namero, a brez zanimanja: “Imate otroke?”

Odgovoril sem ji “nadaljujte, prosim”.

“Žal mi je, da je prvo, s čimer moram začeti, prav – katastrofa. In tako hočeš nočeš tudi predigra v to nerazrešljivo katastrofo. Tudi njen vrhunec, kot se reče. Predigra vse te katastrofe je bila ljubezen. Velikanska ljubezen. Fantastična ljubezen med Gregorjem in Aleksandro – se pravi, med mojim zetom in mojo hčerjo. Gregor izhaja iz družine živinozdravnikov. Živinozdravnik je bil njegov oče in tudi njegov brat je bil živinozdravnik, živinozdravnik pa je bil tudi njegov stari oče. Gregorjeva mama je bila računovodkinja, nobene visoke šole ni imela, pozneje je bila samo gospodinja. V Martinu so imeli majhno vilo kot včasih tudi mi, mislim, da pod Stráňami – tako nekako se tam reče. Mi – starši si ne dopisujemo več. Skratka, velika ljubezen: Aleksandra je študirala na Visoki šoli za umetniško obrt v Pragi, Gregor je hodil z njo v isti letnik. Povsod sta hodila skupaj. Vsi so se jima smejali, rekli so jima *Ena školjka*, pravili so namreč, da še na stranišče hodita skupaj in stvar počneta hkrati, skupaj v isto školjko.” V tistem so se ji začele tresti roke, kot bi šlo za krila metulja, ki so ga ujeli v mrežo, opazila je, da sem se zazrl v njene prste, in naredila nekaj brezciljnih gibov, nakar je roke položila na kolena, a tresavica v njih ni popustila.

“Rada bi vam, gospod doktor, povedala samo najbolj bistveno, vse drugo, vsakdanje, pustiva ob strani. V glavnem: ljubimca kot Romeo in Julija, četudi je konec čisto drugačen. Aleksandra ne more imeti otrok – kar je Gregor vedel od začetka. Niti pred poroko ga to ni motilo. Povedal mi je, da so njuni edini otroci slike – in verjemite, gre za človeka, in o tem sem

prepričana, ki vedno in povsod govori čisto resnico. Destilirano resnico. Priznam – pred sestankom z vami sem popila tri vodke. Tragedija – ali pa, če želite, katastrofa, besedo katastrofa, ki sem jo že uporabila – je bila v nečem drugem. Začela se je z nečim povsem drugim. Zahrbtno, kot se začenjajo vse večerne ali plesne zakonske nezvestobe. Pa vendar se je razlikovalo od vsakršne zahrbtnosti – čeravno je v bistvu bilo zahrbtno. Da in ne. A v temelju je bilo pri Saši, pri moji Aleksandri, mišljeno kot šala, nekaj podobnega šali...! Saj poznate dekleta, potem ko popijejo pol steklenice šampanjca! Skratka – preskočiva nebistveno, čeprav...” se je zahihitala, kot bi ji nedavno popita vodka šele zdaj začenjala stopati v glavo, “nebistveno – se pravi, denar in vse to, za kar se želi človek vsakokrat obesiti, in preidiva k stvari. Medtem so se vrstile diplome in poroka in kaj vem, kaj še, Aleksandra je slike kar stresala iz rokava, posel je cvetel. Gregor je delal velika platna, mladima se je dobro godilo – priznam – za njuna mlada leta. Nekaj sva dala midva, nekaj tast in tašča in mlada dva sta si kupila veliko vilo. Gregor je bil neprestano, neprestano na strehi, da bi si iz podstrešja naredil atelje, v prvem nadstropju je imela atelje Saška, ampak to je vse postranskega pomena. Še nekaj moram omeniti in žal mi je, zelo mi je žal, da moram to reči. Vendar moram še enkrat zastraniti: Aleksandra je – ker je obema tedaj šlo tako dobro, sta si kupila imeniten avto – dobila ponudbo za manekensko delo. Vsakega normalnega moža, ki je resnično zatrapan v svojo ženo, kot sem slišala, se tako ali drugače poloti ljubosumje, če se njegova žena daljši čas ukvarja z manekenstvom, saj veste: oglaševala je te spodnje reči... razumete – Aleksandra, vsaj po mojem mnenju, tiste ponudbe ne bi smela sprejeti. Ampak vse lepo in prav, če ne bi bilo tistega prekletega silvestrovanja! Veste: skupaj je zbobnala cel kup gostov, arhitektov z ženami, za katere je delal Gregor, pa igralk, igralcev, manekenk in vrag vedi, koga še vse, in Aleksandra – odkrito vam moram povedati – se ga je nacedila, česar pa ne morem reči za zeta.” Tudi v glavi se ji je začelo vrteti.

“Prišlo je do neokusnosti. Grozljivih neokusnosti. Sram me je govoriti o tem. Skratka, Gregor je ob vsem tem Aleksandri prisolil nekaj zaušnic. Očitno se ni zavedal, kaj vse se v njej skriva. – Niti zase ne vem, kaj vse se skriva v meni, včasih me je tega strah. Strah me je kopice ljudi v sebi, ki jih ne poznam in ki vsake toliko v meni oživijo, navadno tedaj, rekla bi, da natanko tedaj, kadar dobim vročino, pogosto kar na lepem dobim gripo. Skratka, da se vrneva k Aleksandri. Gregor je pri tistih orgijah Aleksandri prisolil nekaj zaušnic – to sem že omenila –, ona pa se mu je maščevala tako, da ga je, ko je šel v klet na stranišče lulat, v nekakšno majhno klet

z lesenim opažem, v kateri sta imela tudi sode in točilni pult, kamor se je lahko spravilo največ štiri do pet ljudi, in tako ga je v tistem stranišču zaklenila od zunaj – v vili so tri stranišča in dve kopalnici – in odšla k drugim v svojem ateljeju. Gregorja pa pustila tam. Za krepkimi vrati, ki jih je naredil sam. Lahko je tolkel, kolikor je hotel. Toda ni razbijal po njih – kot se je pozneje izkazalo. Pustila ga je tam – kot mi je priznala – pustila ga je tam do jutra, potem pa še en dan in noč – ker je šla na praznovanje k neki kolegici, tudi manekenki. Sreča za Gregorja, da je stranišče imelo zračnik.”

Vame je strmela z neposrednim, odkritim, predanim pogledom, bila je napeta kot dijakinja na gimnaziji, ki kar najbolj zbrano posluša svojega priljubljenega profesorja, čeprav je ona poslušala zgolj sebe, in nadaljevala:

“Aleksandra je odklenila, odprla stranišče in kriknila. Kriknila in omedlela. Se tudi pošteno udarila. Prav ji je. Šele ko ji je Gregor v usta nalil slivovko in jo še polil z vodo, je prišla k sebi. Ampak ko si je Sandra opomogla – vsaj tako mi je pravila, ji je ponovno postalo slabo in znova je zavpila: Saj je čisto bel! Saj je čisto bel! Saj je čisto bel! Čisto bel! Čisto bel...! Videla je namreč – takega sem ga čez eno uro videla tudi jaz – da je... čisto siv... siv... milo rečeno – čisto bel... siv kot moje srebrne vilice, bel kot moj jež, tisti jež, ki na moji kuhinjski mizi na hrbtu nosi zobotrebece. In bled kot stena. Pač koza, kaj drugega naj povem o svoji hčeri, začela mu je poljubljanje noge, ga prositi odpuščanja, se metati nanj in tako naprej. On pa jo je samo odrival in odrival od sebe in odšel gor v svoj atelje.” Odkašljala se je.

“V ateljeju, na polici, ki sega čez ves atelje od ene stene do druge, ima eno dolgo desko, na njej pa raznorazne reči – vrče s čopiči in brez njih, stare kavne mlinčke in kaj vem, kaj še vse in kakšno kramo, ki jo potrebuje, in tam med tistimi rečmi ima tudi lobanjo s čudovitimi mladimi zobmi – en samcat zob ne manjka. Imel je torej tisto glavo, tisto lobanjo. En zdravnik, ki hodi k njemu, je rekel, da je tisto dekle umrlo pri sedemnajstih. Skratka, čudovite zobe je imela tista lobanja – na las podobne Aleksandrinim. Gregor pa gre, kot da gre proti tisti lobanji, naenkrat pa se ustavi – vsaj tako mi je potem razlagala Aleksandra – in stopi k moji hčeri in reče: pokaži zobe, ti moja mala. S prsti ene roke jo prime za lica, se zasmeje, nakar steče in lobanjo z vso silo udari v zobe. Ne le da je tisti lobanji izbil vse zobe, celo prelomil jo je na dvoje.”

Rubačová je zaihtela. Čez čas, ko si je obrisala oči s črno-rdečim kariras-tim robcem (ne vem, zakaj sem se spomnil na Stendhala), pa je – sprva rahlo hripavo – nadaljevala:

“No, in potem se je zagledal v ogledalu. V ogromnem ogledalu, kakršna navadno vidimo pri kakšnem krojaču, se je sklonil naprej – kot nogometni

vratar v голу... točno tako mi je razlagala Sandra – in obstal in tam dolgo ostal sklonjen. Izredno dolgo. Vem, da mi je hči povedala, da je trajalo zelo dolgo, potem se je vzravnal, Sandra je rekla, da se je že skoraj dvignil na prste, in počasi odšel proti jogijem, pravzaprav proti blazinam s stare sedežne, in se ulegel nanje. Podstavil si je roko pod glavo in tako ležal in strmel v strop.

Tako sem ju našla... kaj jaz vem, čez eno uro,” in se znova razjokala, takoj zatem pa svoje male rokice stisnila v pesti, nekaj časa se mi je zdelo, da sploh ne diha. Samo njene prsi (še vedno mladostne) so se naglo dvigale in spuščale. Občutek dostojanstva je zmeraj povezan z notranjim občutkom svobode, zato me je počasi obhajala misel, da Rubačová ni bila nikdar svobodna. V očeh sem ji – čeprav si je prizadevala, da bi na življenje imela premočrten pogled – zaznal, da noči preživlja s plašnim spancem.

“Osupnila sem,” je še razlagala pravdnica Rubačová, “ko sem Gregorja zagledala z belimi lasmi. V prvi sekundi sem mislila, da sta si skupaj izmislila neko potegavščino, a ko sem ugotovila, da sta oba zresnjena, da človek iz njiju ne more spraviti besedice, da jima je, kot se pravi, z obraza izginila vsa kri, sem stopila h Gregorju, torbico spustila na tla, ga prijala za lase, ga po njih tudi rahlo pobožala, nato pa dobesedno zledenela: samo to vem, da sem kriknila: kako to, da je siv?!”

O tisti lobanji in kako je Sandra omedlela in tako naprej sem od hčere izvedela šele zvečer.

Proti večeru se je Gregorju snelo – v vsakem človeku spi tudi njegovo nasprotje. Veste, kaj mislim. Ljubi moj gospod doktor, Gregor se je ne-človeško napil – lahko bi se doma, saj ima v kleti dovolj vina, toda on je obredel vse vinotoče, celo tiste, kjer vino prodajajo na dvorišču, in povsod razlagal – in zato ga resnično cenim – da mu je lase uničila neka nova kemikalija, ki jo je prinesel iz Francije, bilo naj bi razredčilo za kit, njeni hlapci pa naj bi mu lase uničili trajno, pravil je, da je bel tudi pod pazduhami, obrvi pa si je obrisal in si jih brije še danes. Ponoči so ga pripeljali na cizi, s kakršno se prevaža trava za zajce. Bojda je vsakomur plačal, pa ne kar koli, same francoske konjake – Sandra je ugotovila, da je od skupnega denarja vzel sedemnajst tisoč; ko ga je oblačila in spravljala spat, pa je v njegovem hlačnem žepu našla eno slovaško krono.

Naslednji dan so me ljudje ustavljali – starejše gospe – in me spraševali, kakšni brezbožneži so ti Francozi, da lahko dajo v obtok tako nevarno kemikalijo, jaz pa sem jim – vsaki posebej – morala razlagati, kaj so mi povedali tisti, ki so Gregorja pripeljali na tisti cizi. Tako bom rekla, in ne zamerite mi tega, ljubi gospod doktor, da so to totalno bedarijo, ki jo je

Gregor začel širiti, zgrabili po vsem mestu. Zdaj pa sledi nadaljevanje katastrofe s stranišča. Tega ne znam poimenovati, ne vem, ali je to vrhunec katastrofe – vsakič to imenujem drugače – skratka, potem ko se ga je moj zet Gregor tako zelo nacedil, je nehal hoditi ven. Ven na ulico. Iz hiše je šel samo na vrt. Tam je obrezoval drevesa, lopatal, okopaval in takšne stvari, na ulico pa ga ni spravil nihče več. Vse manjkajoče slikarske potrebščine si je naročal po telefonu po povzetju. Aleksandra pa je morala z njegovimi slikami in ilustracijami hoditi na komisije in v založbe. Še pisnila ni. Čeprav je svojčas brcala na vse strani kot mlada kobila. Samo nekaj mi je bilo čudno. Tisti zdravnik, ki sem vam ga omenjala, ki je razlagal o tisti lobanji, češ da je lobanja sedemnajstletnega dekleta, je prenehal hoditi h Gregorju, k mladima dvema. Prej je bil tam kuhan in pečen vsaj trikrat na teden, če ne še pogosteje.

Odkar je Gregor tako naglo osivel, sem k mladima zahajala veliko pogosteje. Vedno sem jima prinesla kaj za pod zob, ker sem vedela, kaj ima Gregor rad, moram priznati, da ima hči za kuhanje dve levi roki. Ne razumem, kako je mogoče, da neka ženska ne uživa že v tem, da zna kuhati. Dovolj o tem, tistega zdravnika, o katerem razlagam, tam nisem našla nikdar, čeprav sem namenoma hodila pozno popoldne ali celo zvečer, da bi videla, kdo sedi pri njima. Toda – vedno sem se zelo čudila – bila sta sama. Sandra se je bila usidrila v Gregorjevem ateljeju in tam s tistimi vodenimi barvicami že packala ilustracije.

Nekega dne pa grem in srečam doktorja Podvalo. Pozdraviva se in pravim: kako to, gospod doktor, da se vi pri nas, mislim, pri mladih dveh, nikdar ne oglasite? On pa: težko vam to razložim, gospa Rubáčová. Jaz pa: zakaj težko? Saj bi bilo mogoče povedati z dvema, tremi besedami. On pa: draga gospa doktorica, tega verjetno ni mogoče povedati niti s tristo besedami. Gregor mi je prepovedal, da hodim k njima. Po telefonu mi je prepovedal. Jaz pa: pa menda ja ne? gospod doktor! In že sem ga vabila v slaščiarno nasproti. Sprva ni hotel, nazadnje pa sva šla v hotel. V *Continental*. Tam mi je vse neolepšano razložil. Brez celofana, brez ovoja, brez testa, kot pust, trd zrezek. Skratka, enostavno in jasno mi je povedal, da je v tistem stranišču Gregor doživel šok – za par minut mu je v stranišču ugasnila žarnica, zakon nujnosti – in je moral tam sedeti v trdi temi. Vse to mi je povedal po telefonu, me prosil, naj še naprej podpiram kleveto o francoski kemikaliji, o celotnem njegovem primeru pa naj bom tiho. Razložil mi je tudi o tistem svojem alkoholnem izpadu in mi prav tako sporočil, da ga nič na svetu več ne spravi ven, na ulico. Iz ateljeja gre kvečjemu še na vrt. Gregorja sem vprašal, je še rekel doktor Podvala, kaj mu preprečuje, da bi šel ven, on pa mi je čisto preprosto, kot majhen deček, priznal, da se je

nekaj v njem zaskočilo, da se je zaskočilo tako strašansko močno, da ima občutek, da bo pri priči umrl, da ga bo sigurno zadela kap, če skozi ograjna vrata zgolj stopi na ulico. Nisem mu rekel – je doktor Podvala razlagal naprej – za kaj najbrž gre, samo vprašal je mojega zeta, ali se mu, kadar je na tem, da stopi iz hiše, kaj potijo dlani, ali se poti po vsem telesu, ali ima občutek pomanjkanja zraka kot astmatiki ali tisti, ki čutijo zadihanost pred infarktom, in zlasti, ali hkrati torej prihaja do zadržka, pravzaprav tesnobe, zanj nerazložljive tesnobe, zaradi katere ni zmožen prestopiti praga vrta in ulice. Doktor Podvala mi je rekel, da gre verjetno za agorafobijo, da je sam sicer patolog, a da se je o tem posvetoval s kolegom psihiatrom, ki mu je začel razlagati, da mu je pri tem samo nekaj čudno – kako to, da pri tisti osivitvi namesto tega ni dobil klavstrofobije, kajti sodeč po osivitvi zaradi ždenja v straniščni temi, bi se moral bati kvečjemu majhnih, zaprtih prostorov. Gregor pa ravno nasprotno. Tako mi je, gospod doktor, pravil doktor Podvala. Psihiater je Podvali, se pravi, doktorju Podvali, naposled svetoval, naj si Gregor kupi palico. Kakršno koli palico ali več palic po želji ali pa kolo, nakar naj s pomočjo te palice ali kolesa, na katera bi se z vso močjo opiral, poskuša prestopiti prag svoje vile. Vse to je doktor Podvala telefonsko sporočil Gregorju. In res, čudo prečudno, kakšne tri mesece po tistem srečanju z doktorjem Podvalo si je Gregor pri rezbarskem društvu iz Rajca naročil eno valaško.¹ Kmalu zatem – tista lesena valaška mu menda ni bila všeč – si je iz Terchove ali od tam nekje naročil normalno valaško, ki pa mu je verjetno res bila pogodu, kajti, predstavljajte si, gospod doktor, zbral je pogum in se z njo odpravil pred hišo, se počasi sprehodil po vsej ulici in se vrnil domov, prepoten, kot bi prišel izpod prhe. Srajco je bilo mogoče ožeti, čisto konkretno ožeti – bila sem zraven –, kavbojke pa so bile od potu že kar trde. Saj veste, kako trde so mokre kavbojke. Veste, najbrž bi to smela povedati samo psihiatru, v bistvu samo tistemu psihiatru, s katerim se je posvetoval doktor Podvala, ampak – povem vam tole brez okolišenja – pri svojem zetu sem zavohala vonj moškega semena. Kot bi od stresa na tistem prehodu doživel izliv. Moral je preživeti nekaj groznega na tistem kratkem pohodu, ki ga je sklenil opravičiti in na katerem je dejansko zmagal. Seveda sem vse to, kar sem izvedela od doktorja Podvale, Aleksandri pošteno vbila v glavo in ji napela, da jo bom, če o tem soprogu črhne eno samcato besedico, naribala na nožih za zelje.

Kakšen mesec, morda več, je bilo vse v redu. Zdelo se mi je, da je Gregor s Sandro celo začel spati. Ne vem, od kod je dobil naročilnice za sprehajalne

¹ Značilni slovaški folklorni predmet – dolga pastirska palica, pogosto izrezljana, s kovinsko sekuro na zgornjem koncu, kot spominek tudi v celoti lesena (op. prev.).

palice ali kako je prišel do njih, toda naročil si jih je cel kup, tudi kolo si je kupil – avto stoji v garaži, ker se ga Aleksandra boji uporabljati – ampak kar je po mojem najbolj bistveno in česar se bojim – pri nekem moravskem obrtnem društvu, naj ga vrag vzame, kjer koli že je, je Gregor nabavil še eno valaško, zelo imenitno – in jo nabrusil kot britev. Z njo zadnje čase hodi ven, počasi obhodi že celoten trg. Ampak hodi, kot bi imel pokvečeno nogo in se opira na to valaško, kot da vanjo vlaga vso svojo moč.

Zdaj pa vam bom povedala tole... najbolj bistveno, zaradi česar sem sploh prišla k vam.

Takole se je začelo: po Gregorjevih pohodih s to valaško je nastopila določena sprostitev. Lahko bi rekla, celo pod prisego, da je pri njima vladal spokoj. V Gregorjevem ateljeju, kjer se je, kot sem že rekla, ugnezdila Sandra, so spet gorele vse luči, veste, stranske luči, vse, kar sta jih premogla, se pravi, vse mogoče, rumene, bele, oker, blede modre, spet je tam vladala intimna atmosfera. Na podlagi tega, kar mi je povedala Sandra, presojam, da se je med njima zopet razvnela, kako naj se izrazim? neka diskusija, nekakšen dialog. Enkrat ko sem tja prišla s hrano in potem spodaj tiho pomivala posodo, sem dognala, da se po vsem sodeč pogovarjata – in nisem ravno tako neumna, čeprav se na slikarstvo kaj prida ne spoznam – bržkone sta debatirala o odnosih italijanskega slikarstva v štirinajstem in petnajstem stoletju do nadrealističnega slikarstva. Zdelo se mi je, da se pričkata. Vsak je izvlekel svojega aduta, vendar nisem imela občutka, da bi aduta na plan udarila iz jeze. Kolikor sem lahko slišala v kuhinjo, se mi je zdelo, da gre za porednost kot pred ljubezensko igro. Naenkrat pa se je zgodilo naslednje: ne vem več, kako je ta njuna debata nanesla na vojake. Hočem reči, na služenje vojaškega roka, določene Gregorjeve spomine na njegove tovariše in tudi na to – česar sta se oba spominjala z veseljem –, kako je Sandra obiskovala Gregorja pri vojaki. Kajpada nisem mogla slišati vsega do zadnje črke, toda ne bom lagala, če rečem, da sem slišala skoraj vse. Nenadoma Gregor pravi Saši, da ji bo pokazal, kako stari vojaki krstijo rekrute, da postanejo fazani. Kar sem dojela šele po tistem, ko sem zagledala, kako Sandra leži na tleh in joče – Gregor je v roki držal klešče, kombinirke, in s prsti leve roke Sandri nategoval kožo na vratu, nakar ji jo je s kombinirkami stisnil in izjavil: takole zgleda ljubezenski ugriz, s katerim v vojski stari vojaki rekrute krstijo za fazane.

Hčeri je na vratu nastala podplutba in kar nisem mogla dojeti – pravzaprav še vedno ne morem –, kako je Gregor Saški lahko storil kaj takega.

Zradirala sem se iz njenega gospodinjstva, vendar začela sumiti Gregorja, da želi Saško izmaličiti. Ali pa jo pohabiti za vse življenje.”

Vzravнала je glavo in v tistem gibu je tičala upornost, pa tudi nemoč. Oči so ji hitro privzele videz, kakršnega ima človek med napadom božjasti, naglo me je prijela za roko, odprla usta, ustnice so ji odstopile in razkrile dlesni, nakar jih je vnovič zaprla, jih nato vnovič na stežaj odprla, čutil sem njeno sapo – bržkone podobno zasoplosti njenega zeta, ko je prvič stopil skozi ograjna vrata svoje vile, oči so se ji zdajci tako zožile, da je ni igralke, ki bi ji tako zelo uspelo posnemati Kitajko, pomigala s štrlečimi ušesi, kot da nastopa pred otroki, s katerimi bi se rada igrala, in se hipoma – bila je to eksplozija – nepojmljivo razjokala, obenem pa iz kovčka vzela sto tisoč kron v štefanikih², jih položila na mizo, takoj zatem pa iz kovčka potegnila listek z natančnim naslovom hotela v Jesolu, v katerem bosta mlada stanovala, s telefonsko številko in faksom, in ga, napisanega na stroj, položila na denar. Nato me je naprosila, naj si stvari uredim tako – govorila je, kot bi že imela moje soglasje –, da bom imel mlada dva stalno na očeh.

Njen jok ni usahnil, ostajal je vlažen, še enkrat me je prepričevala, da je k meni prišla zgolj zavoljo tega, ker ima glede mene najboljša priporočila, in me prosila, da grem v Jesolo in da me še enkrat naproša, naj pazim na Sašo in spremljam, ali je Gregor slučajno ne namerava umoriti. Na dopust odhajata – na tako imenovano zgladitev nesoglasij – triindvajsetega maja, in v tem terminu naj bi bil tam tudi že jaz. Nadalje mi je razlagala, da je teh sto tisoč le predplačilo za izdatke, povezane s potovanjem, in hkrati predujem, da misli resno. Prosila me je – in naenkrat sem od ženske, za katero mi je prišlo na uho, da se ima za ateistko, slišal, da molitev ne sme biti upor, da me potrebuje kot angela varuha svoje družine, naj njeno ponudbo sprejemem, in četudi jo varovanje Sandre in Gregorja utegne stati milijon, je pripravljena plačati.

Iskal sem še izgovore. Naznanil sem ji, da me njena mlada dva na videz poznata in ne vem, ali bi me v beneški okolici kje ne opazila. Nadaljeval sem, da je njen projekt sicer privlačen in pravišnji, vendar sem prepričan, da bi za mlada dva znal biti preočiten. Rubačová je vztrajala pri svoji odločitvi in se ni pustila omajati. Na stroj sem ji napisal potrdilo o prevzemu denarja, saj sem se zavedal, da bi poštna pošiljka lahko sprožila govorice. Zagotovo je tudi zato denar prinesla osebno. Ko je odhajala, in odhajala je v solzah, sem si oddahnil. Ko sem ostal sam, sem začel pri sebi urejati podatke, ki mi jih je ponudila.

² Bankovec za 5000 slovaških kron, tedaj najvišje nazivne vrednosti, v obtoku 1995–2008, s portretom Milana Rastislava Štefánika (1880–1919), pomembnega slovaškega diplomata, politika, vojaka in astronoma (op. prev.).

Čez dva tedna mi je gospa Rubačová po telefonu sporočila, da je izlet Sandre in Gregorja za en mesec preložen. Na spremembo termina sem pristal, čeprav mi je to povzročilo težave z odpovedjo hotelske sobe in iskanjem novih možnosti nastanitve.

Ko sem zaradi tega naročila nato hodil po Bratislavi, sem srečal nekdanjega sodelavca iz državne varnosti in ta se mi je zarežal, kot bi osvojil ne vem kaj in mi pri tem zmago odnesel pred nosom. Hotel sem se mu izogniti, on pa me je začopatil blizu nekdanje gostilne Metropolka in me vprašal, ali sem sprejel naročilo soproge nekdanjega ministra Rubača, in se začel strašansko krohotati. Vprašal sem ga, zakaj se tako zelo smeje, on pa mi je rekel: "A ti je dala na mizo sto tisočakov in naslov v Jesolu?" Pogledal sem ga z neprikritim začudenjem in mu odvrnil: "Seveda. In kaj potem?!" "Bedak," je rekel moj nekdanji kolega, "ti si pa res bedak – tako si zaupal vsakemu, tudi ko si bil še pri nas na varnosti! A ti si res verjel, da ji gre za hčer in zeta?!" Pogledal sem ga, kot da je padel z neba, on pa je nadaljeval: "Ta denar ji boš moral vrniti. Priznala ti bo storno in ti vrgla kakšno majhno kost. Kakšnih deset, dvajset tisoč. Ti bedak... tale Rubačová ti je celotno štorijo o svojih otrocih natvezila, da bi dosegla nekaj čisto drugega! Misli namreč, da te je v tistem tvojem mestecu namestila opozicija, da paziš na nekdanjega ministra, in nihče je ne bo prepričal o nasprotnem. Pri takih stvareh je fanatik. Ona in njen minister sta o tem sveto prepričana.

S teboj se je morala seznaniti osebno samo zato, da bi si te ogledala kot kakšno nepremičnino – ali si za opozicijo kaj vreden, ali bi znal biti za Rubača nevaren. Aleksandra in Gregor živita kot v raj. Samo še kača in jabolko jima manjkata. Gregor je strahopetec, vesel je, da je zet bivšega ministra, ki s politiko še ni opravil. Ta se bo še enkrat hvaležno pustil zapreti v stranišče. Rubačová svoje otroke uporablja samo kot ribič blestivko za ščuke. Kar pojdi v Jesolo, ampak na lastno pest."

Tako zelo sem se zakrohotal, da se mi je začelo kolcati, nakar sem svojega nekdanjega sodelavca povabil na dva deci.

Ko je po enem mesecu Rubačová vnovič predstavila termin dopusta mladih slikarjev v Jesolu, sem ji z nakaznico vrnil denar s primerno zaračunanimi lastnimi stroški, povezanimi z njenim načrtom, in presodil, da se mlada dva sploh ne zavedata, da sta karti v igri pokra, in kdo ju drži nema v obeh rokah. Tri dni po tistem, ko sem denar odposlal, sem izvedel, da je Gregor nenadoma ubil Aleksandro z eno svojih sprehajalnih palic.

Prevedel Andrej Pleterski